

VLAD POHILĂ: PUBLICIST, LINGVIST, SCRITOR

Suntem mai săraci de când l-am pierdut pe prietenul și colegul nostru Vlad Pohilă (06.04.1953 – 15.05.2020). Plecarea sa la Domnul a coincis cu Ziua Latinității – o coincidență asupra căreia reflectăm cu multă tristețe. Cu doi ani în urmă, în luna mai 2018, revista *Natura* a publicat un interviu amplu cu acest apărător al limbii române. Vorbele sale ne rămân ca alinare și balsam.

– Domnule Vlad Pohilă, ca publicist, lingvist, om de cultură, toată viața ați consacrat-o promovării ideii naționale, scopul căreia este revenirea la țara noastră de glorie și de dor. În martie, am sărbătorit un secol de la unirea Basarabiei cu România, iar în decembrie vom marca un centenar de la Marea Unire. Cum apreciați evenimentele desfășurate acum 100 de ani și cum ar trebui să folosim acest prilej istoric pentru ca la 1 Decembrie, la Alba Iulia, să dansăm din nou Hora Unirii?

– Ar fi o vădită exagerare să spun că toată viața mi-am consacrat-o ideii naționale. În realitate, am început să promovez și să apăr românismul atunci când am înțeles cât de mult sunt prigonite la noi toate aspectele cauzei naționale: prin rusificare acerbă, prin falsificări penibile, prin restricții absurde, prin intimidări în stil stalinist, în fine – prin propagarea unei nepermise agramății și a unei indiferențe crase față de ideea românească... Gândul de a lămurii importanța și splendoarea valorilor noastre naționale mi s-a întărit atunci când în discuții cu prieteni, colegi, rude, mi-am dat seama că am în față mulți conaționali de treabă, dar rătăciți, din varii motive, iar eu parcă dețin un set de cunoștințe și argumente greu de respins; când am observat că „pledoariile” mele au efect, sunt capabile să îndrepte ori chiar să schimbe unele viziuni tributare propagandei sovietice.

Nu-mi asum niciun fel de merite deosebite, decât poate faptul că, biblic vorbind, mi-a plăcut să cercetez, să citesc, să studiez, să caut răspuns la întrebări ce mă frământau, dar pe care și le puneau și alții din anturajul meu. Meritul cel mai mare îl au părinții mei, Ion și Ileana Pohilă (mama, născută Prisăcaru) – niște țărani cu patru clase românești – care s-au dovedit a fi suficiente pentru a se atașa exclusiv și definitiv de țara în care și-au trăit copilăria, adolescența, tinerețea și în care au pus temelia casei și marii noastre familii, cu patru băieți și cinci fete, eu fiind al șaptelea și mezinul. În plus, ambianța, atmosfera din școala generală din Putinești, Florești, care avea numeroși profesori de excepție, unii cu studii la Iași, la București și chiar la Paris! Plus, tot ce am putut lua mai bun de la Secția de jurnalism a Facultății de Litere a Universității de Stat din Moldova. Nu pot să nu menționez și meritul, cu totul deosebit, al rudelor noastre din România, o soră (tanti Liuba) și doi frați de-ai lui tata (unchii mei Anton și Leonid), care, refugiați în 1944, după 1958 au beneficiat de dreptul de a veni la noi destul de des, aducându-ne nu numai ceva îmbrăcăminte, încălțăminte, dulciuri, dar și cărți, discuri cu muzică ușoară și populară, dar esențial – unchii, mătușa, verișorii (Virgil, Doina, Gigi și Cătălin) de la București ne povesteau diferite episoade din viața lor, din istoria și din cultura românească. În plus, ne antrenau în discuții nepretențioase despre limba română, despre identitatea noastră românească, or, aceste discuții au avut, pentru noi, rudele lor din Basarabia, un rol esențial, decisiv, pentru a înțelege niște lucruri fundamentale, pentru a ne forma ca români.

În anul Centenarului Marii Uniri au avut loc la noi mai multe evenimente spectaculoase, și așa numi aici declarațiile a circa 150 de primării din Republica Moldova de a se uni cu Patria-Mamă România. Desigur, aceste decizii poartă un caracter mai mult simbolic, dar în istoria noastră multe au început de la acțiuni simbolice: și revoluția de la 1848, și „Mica Unire” din 1859, și activitatea Sfatului Țării, din anii 1917-1918, ba chiar și anii de renaștere a demnității noastre naționale, din 1988-1991. Efectele acestor și altor acțiuni cu caracter simbolic au fost într-un totu concret, palpante, eficiente și benefice pentru noi. Dincolo de simboluri, așa aminti, în context, numeroase apariții editoriale remarcabile (numai cât fac volumele „Basarabia, pământ românesc”), multe

conferințe, emisiuni radio și TV, alte diferite evenimente culturale cu un puternic impact asupra concetățenilor noștri. Cunosco oameni, și de la Chișinău, și de la București sau Iași, care consideră că în acest An Centenar s-au acumulat premisele pentru reunirea Basarabiei sau măcar a Republicii Moldova cu România. Tot așteptând acest miracol de prin 1990-1991 – tocmai atunci mi se părea oportună, reală, șansa Reunirii! – astăzi am ajuns un sceptic în această problemă, oricât de mult mi-aș dori realizarea ei. Scepticismul meu se întemeiază și pe adevărul incontestabil că în aceste aproape trei decenii de așteptare, prin fața ochilor noștri s-au perindat numeroase proiecte, dar nu și mai puțini profitori de acestea, care, într-o ultimă instanță, au renunțat la ideea Reunirii, unii devenind chiar adversari deschiși ai acesteia. Este adevărat că numărul adeptilor Reunirii este în continuă creștere, deși, după cum se vede, nu e în descreștere nici hoarda adversarilor unionismului. Pe de altă parte însă mă bucur că în acest răstimp s-au făcut foarte multe „mici reuniri”: căsătorii, alte forme de înrudire între locuitorii celor două maluri de Prut, înfrățiri de localități și instituții, firme mixte, încadrări, angajări în diferite programe culturale și economice, ba chiar și impuneri ale multor basarabeni la cele mai diferite proiecte culturale, spirituale, dar și economice și politice lansate de la București sau alte mari centre din Țară.

– *După absolvirea în 1975 a studiilor la Universitatea de Stat din Moldova, ați lucrat, timp de vreo cinci ani, în calitate de ghid și interpret în turism, specializat pentru marile muzee de artă din Moscova și Sankt-Petersburg. Deci, ați avut ocazia să discutați cu grupuri de turiști români care vizitau Uniunea Sovietică. Pe atunci, pentru noi era o adevărată minune, dar și un mare risc, să întâlnești și să vorbești cu un român din dreapta Prutului. Cu care dintre oamenii de cultură din România ați făcut cunoștință în timpuri sovietice?*

– Am lucrat atunci ghid și translator, ca să zic așa, „pe două paliere”, primul fiind ghidajul în marile muzee din Moscova și Sankt-Petersburg, după niște studii speciale, prezentam turiștilor din România, dar și din Bulgaria splendori muzeistice, precum Tezaurul și catedralele din Kremlin, Galeriile de artă rusă „Tretiakov”, Muzeul de arte occidentale „Pușkin”, faimosul Ermitaj... A fost o experiență nemaipomenită, căreia m-am consacrat cu multă

pasiune. Pe al doilea „palier” activam mai ales iarna, la Chișinău, aici având ocazia unică să le „suflu” anumite adevăruri despre noi turiștilor din țări ale căror limbi le cunoșteam (iugoslavi, polonezi, francezi), dar și multor excursioniști din Rusia sau din alte republici ce formau pe atunci URSS. Am avut marea satisfacție de a lucra cu numeroși turiști baltici, oameni extrem de inteligenți și curioși, receptivi la orice informații ce nu cadrau cu stilul oficial. Deși mi-au fost dragi toți turiștii pe care-i însoțeam, firește, cu românii am avut o relație mai strânsă și o comunicare mai de suflet. Fac aici o precizare: a fi român în Rusia era cu mult mai simplu decât la Chișinău, respectiv, și comunicarea cu ei era practic nestingherită – acolo, „marele pericol” îl prezentau alții: americanii, britanicii, francezii, RFG-iștii...

În anii cât am lucrat ghid și translator, am cunoscut foarte mulți români extraordinari, oameni inteligenți, fini cunoscători ai istoriei, literaturii, artelor române și universale. Am beneficiat din plin și de faptul că în acea perioadă aveam zilnic alături DEX-ul, un DEX viu, uman! Cu mulți dintre turiștii mei am stabilit relații cordiale de-a lungul anilor. Dacă ar fi să pun deoparte trei persoane din acea galerie imensă de foști turiști ai mei, aș aminti, în primul rând, de Raoul Șorban, profesor de istoria artelor la Institutul „N. Grigorescu” din București; apoi de ingineră bucureșteană Lia Sandu, devenită ulterior Lia Roberts și... multimilionară, la Las Vegas, SUA, candidată la postul de președinte al României, din partea diasporei, la începutul anilor 2000; în fine, de Nicu Ceaușescu... – da, fiul conducătorului de atunci al României.

– *Sunteți unul dintre intelectualii basarabeni care au luptat și au riscat cel mai mult pentru readucerea și oficializarea alfabetului românesc în Moldova sovietică. În 1989, înainte de a fi instituționalizat oficial alfabetul latin în RSS Moldovenească, dumneavoastră, împreună cu câțiva neînfricați din Chișinău, ați mers la Riga, în Letonia, și ați editat clandestin prima publicație cu grafie latină în Basarabia sub ocupație sovietică – Glasul. La ce riscuri v-ați expus atunci? Ce soartă a avut Glasul, dar și acei care au lansat și au realizat această idee?*

– Și datorită revistei *Glasul* am avut parte de o experiență nemaipomenită, nesperată, aș zice. Și cum lucrurile – poate, mai ales, cele bune – se uită prea repede, mă văd nevoit să precizez că

ideea editării *Glusul*-ui a fost lansată de Ion Druță, în toamna lui 1988, fiind preluată de Leonida Lari și de Viorel Mihail, fiecare din aceștia având câte o echipă care, într-o fază inițială, au conlucrat destul de armonios. În Letonia, la Riga, am fost în februarie-martie 1989, cu Virgil Zagaevschi și cu Horia Zava (Iurie Zavadski), Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească, s-a prăpădit prea devreme și prea osândit de soartă la mijlocul acestui april. Zava era și autorul machetei, redactorul artistic al acestei publicații din care putea să apară doar un singur număr, și totuna avea să rămână în istoria noastră recentă. Tipărirea revistei noastre în Letonia a fost destul de anevoioasă, și din cauza aroganței letonilor, dar și din niște motive ce țin de orgoliile moldovenilor – acele orgolii atât de fin surprinse și atât de aspru condamnate de Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei*. La un moment dat, ni s-a cerut să schimbăm vreo patru pagini din cele 12, câte avea *Glusul*, și dacă eu am zis „Vom vedea...”, Zava, om cu un suflet foarte bun, dar cu un caracter foarte puternic, a spus categoric: „Nu schimbăm nimic...”. Și tot Zava a purces la căutarea unor șanse oneste de a publica revista în care făcuse cu o nețărmurită dragoste nu numai fiecare pagină, fiecă coloană, fiecă titlu, dar și fiecare literă românească (am în vedere cele cu semne diacritice)!

În fond, datorită lui Horia Zava a și fost tipărit primul număr al revistei *Glusul* într-un oraș la vreo 50 km de capitala letonă, chit că a apărut sub auspiciile Societății de cultură românească „Dacia”, fondată la Riga de cuplul Leons Briedis, poet și faimos traducător din literatura română, și poeta și traducătoarea Maria Macovei-Briede. La Vilnius, în Lituania, unde am fost în luna iulie, același an, din nou cu Zava, și cu Dan Borș-Spătaru, totul a decurs mai altfel, inclusiv sau, poate, exclusiv datorită faptului că am beneficiat de sprijinul dezinteresat și extrem de călduros al conaționalei noastre Lica Melnic-Zalakeviciene și al soțului ei, celebrul regizor Vytautas Zalakevicius – generațiile mai în vârstă țin bine minte filmul său „Nimeni nu voia să moară”, despre rezistența antisovietică a lituanienilor. În ambele republici baltice am simțit cum plana aerul primenirilor, cu mult mai puternic, mai spectaculos decât prin părțile noastre. La statuia Libertății din Riga, am semnat și noi, trei basarabeni, într-o listă enormă prin care se adunau semnături pentru condamnarea Pactului Molotov-Ribbentrop.

Tot acolo, se deschisese o cantină pentru nevoiași (care, conform propagandei oficiale, nu existau în URSS!). Curiozitatea gazetărească ne-a împins și pe noi acolo, era deja „la spartul târgului”, adică atunci când cantina se golise – și de bucate, și de vizitatori. Am întrebat-o pe doamna directoare câți beneficiari a avut cantina în acea primă zi, și cam câți să fi fost ruși, și câți letoni. Ne-a răspuns că în două ore au luat masa vreo 400 de persoane, dar, a adăugat șefa, fiți siguri că au fost numai rusolingvi: „Nici un leton nu ar mânca din mila ocupanților... Poate vor veni când vom fi independenți, atunci nu ne vom rușina de sărăcie, deși, desigur, ar fi mai bine ca letonii să nu știe niciodată de sărăcie, de represiuni, de deportări și alte umilințe...”

La Vilnius, schimbările, mai exact, spasmele prăbușirii imperiului sovietic, le-am simțit chiar a doua zi după sosire, când Lica și Vytautas ne-au dus la tipografia Comitetului Central al Partidului comunist din Lituania, unde a și fost tipărit nr. 2 al *Glasul*-ui... Firește, ne-am expus unor riscuri, făcând aceste „escapade”, dar vă rog să mă credeți, ne gândeam atunci cel mai puțin la foarte posibile necazuri sau chiar represiuni din partea autorităților. În plus, orice temeri s-au șters din suflute și din memorie la vederea, în seara sosirii la Chișinău, cu nr. 1 al *Glasul*-ui, în special, când sute de persoane luau câte un exemplar de revistă ca pe o iconă sau ca pe o lumânare aprinsă în seara Învierii... Îmi stăruie și acum în fața ochilor consângenii mei: tineri și bătrâni, cu lacrimi în ochi, ducând revista în brațe ca pe un prunc...

– *De altfel, în același an, 1989, ați pregătit și editat îndrumarul Să citim, să scriem cu litere latine. Cine v-a susținut atunci? Cu care dintre lingviștii redevabili ai acelor vremuri ați colaborat?*

– Acest „abecedar pentru adulți” l-am elaborat de capul meu, dar am fost „instigat” de Chiril Vaculovschi, un patriot fervent, redactor-șef la Editura didactică „Lumina”. Am beneficiat de concursul Vitaliei Pavlicenco, pe atunci redactor la editura Academiei, ea era printre puținii intelectuali de la Chișinău care deținea legal mașină de dactilografiat cu litere latine. Nu pot să nu amintesc de redactorul de la Editura „Lumina”, Natalia Suruc, care zicea că, iată, „a dădăcit poate cel mai scump prunc”. În 1989, deja după 31 august, am participat la întocmirea, în cadrul Institu-

tului de Filologie al AȘM, a îndreptarului *Norme ortografice ale limbii române*, o lucrare ce nu și-a pierdut valoarea nici astăzi. La elaborare au participat mai mulți lingviști de seamă: Silviu Berejan, Anatol Ciobanu, Ion Dumeniuk, George Rusnac, Ion Ețcu, Nicolae Mătcaș ș.a. După cum menționează, într-un articol recent, dna dr. Maria Cosniceanu, subsemnatul era unicul autor fără titlu științific, cum am și rămas, de altfel, ceea ce nu mi-a creat vreodată complexe.

– *În 2010, la Chișinău, vi s-a înmănat cea mai înaltă distincție de stat – „Ordinul Republicii”, iar în 2014, Președintele României v-a decorat cu Ordinul „Meritul Cultural”, în grad de Ofițer. De fapt, mie întotdeauna mi-a plăcut să spun că Vlad Pohilă este ofițerul limbii române în Basarabia... Care totuși dintre aprecierile pentru ceea ce faceți vă este mai aproape de inimă?*

– Desigur, m-au emoționat aceste distincții, cu atât mai mult cu cât ele mi-au fost acordate cu niște formulări îmbucurătoare: pentru măiestrie jurnalistică în promovarea limbii române și a altor valori naționale – redau din memorie esența acelor motivații. Aprecierea supremă a muncii de gazetar este, în opinia mea, atunci când promovezi valori nerecunoscute sau pe nedrept date uitării, talente aflate în germinație, profesioniști a căror activitate merită a fi cunoscută și prețuită de mai multă lume. Pentru un propagator al limbii române, la noi, în Basarabia, nota maximă este atunci când auzi tot mai mulți conaționali vorbind și scriind mai îngrijit, mai corect, mai fluent graiul matern. Este o notă ce se obține tot mai greu, tot mai rar, și nu e la mijloc lipsa de generozitate a conaționaliilor, ci efectul dezastruos al ocupației, al cruntei rusificări, al violentei sovietizări la care am fost expuși.

– *Toți acei care vă cunosc, menționează modestia, cumsecădenia și generozitatea Dumneavoastră, pe care le manifestați mereu și în orice împrejurări. Știu că nu numai grație cunoștințelor și talentului de care dați dovadă, dar și datorită acestor calități umane mulți oameni de cultură, dar și din alte domenii se bucură de prietenia Dumneavoastră. Cu care dintre ei v-ați porni oricând prin focul și para propagandei antiromânești?*

– Am mulți oameni dragi, nu numai în spațiul românesc, ci și în lumea largă, oameni de diferite etnii și religii, purtători ai celor mai diferite culturi și mentalități. Am fost întrebat cândva

de o colegă de breaslă, Emilia Ghețu, dacă îmi ajunge prietenie, simpatie, căldură pentru mulțimea de oameni apropiați sufletului și i-am răspuns exact ceea ce cred și acum: teamă mi-e că anii câți mi-i va slobozi Cel de Sus nu îmi vor ajunge să le dăruiesc din dragostea mea, din căldura sufletului meu. Dacă e să ne referim la lucruri majore, cum ar fi, primordial, protejarea valorilor naționale, asemenea acțiuni se realizează eficient de echipe bine consolidate, care au în frunte lideri onești, puternici, implacabili. Tocmai aici apare la noi o mare problemă: vechiul regim, sovietic, a avut grijă să promoveze prioritar lideri doar în aparență puternici și rezistenți, dând preferință mai ales unor demagogi, farisei, ipocriți, profitori. Practica aceasta nefastă a marcat, în linii majore, și etapa de după 1989, și nu numai în Basarabia, ci și în întregul spațiu românesc. Este cumplit ceea ce vreau să spun, dar nici să tac nu pot: și la București, și la Chișinău, se face simțită o gravă criză de lideri pe care am putea să-i urmăm necondiționat, după care să mergem cu convingerea că, lăsând pe altarul Neamului oricâte jertfe ni s-ar cere, într-un final am putea ajunge și la izbânda noastră românească...

– *Ca om de cultură, v-ați manifestat pe multiple planuri – literatură, publicistică, lingvistică, traduceri, bibliologie etc. – și asta a făcut, consider eu, să pierdem un scriitor de piscuri carpatine. Pe când o surpriză de operă literară semnată de Vlad Pohlă?*

– Am scris, în ultimele trei-patru decenii, câteva zeci de nuvele, vreo zece am publicat, câteva dintre ele bucurându-se de aprecierea unor scriitori de seamă, ca Alexandru Cosmescu, Aureliu Busuioc sau Nicolae Rusu. Am scris proză scurtă numai atunci când subiectul nu-mi dădea pace, mă chinuia, parcă dorindu-se a fi înșirat pe hârtie. Prin anul 2005 sau 2006, am adunat în calculator vreo 12 nuvele, cu gândul de a scoate o primă carte de proză. Tocmai atunci blocul în care locuiesc a fost prădat și în garsoniera mea, negăsind nimic de valoare (hoții, evident, nu s-au uitat la cărți sau la cele câteva tablouri!), mi-au furat calculatorul, cu toată arhiva. Mi-am zis atunci că cineva a hotărât să mai îngădui cu tipărirea prozelor... Cred că voi reveni la acest subiect, numai că deocamdată nu-mi pot permite luxul de a scrie proză, atâta timp cât trebuie să-mi asigur o existență cât de cât decentă din publicis-

tică, din redactări, din traduceri. Mă consolez și la gândul că am o publicistică, în genere, beletristică – asta mi-a spus-o la finele anului 1989 și maestrul Aureliu Busuioc, atunci când m-a îndemnat să depun dosarul pentru calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor. O colegă, Maria Vieru-Ișaev, cercetătoare și publicistă, nici nu numește eseuri, ci povestiri, unele scrieri de ale mele, cum ar fi cele despre Maria Tănase, Anița Nandriș-Cudla, Constantin Brâncuși, Raoul Șorban, Nicu Ceaușescu, Feodor Dostoievski, Lilli Promet, Gabriel García Márquez, Salvatore Adamo...

– *Urmăriți viața politică? În anul curent ea este marcată de două mari evenimente – alegerile locale în capitală și alegerile parlamentare. Pot fi ele de cotitură în soarta Republicii Moldova? O altă cotitură de labirint în care ne buimăcim de aproape 30 de ani...*

– Nu pot să nu urmăresc și viața politică de la noi, oricât de ticăloșită ar fi ea – și în Basarabia, și în România, și în Rusia, și în lumea largă. Alegerile locale, din luna mai curent, vor fi, în opinia mea, un preludiv, o uvertură, pentru scrutinul din toamnă. Surprize pot fi cu totul dezolante, dezarmante, devastatoare pentru cei care speră la o cotitură spre lumină în labirintul în care ne bălăcim de trei decenii.

Pe de altă parte însă, istoria noastră a fost mereu marcată de segmente temporale dramatice, tragice, catastrofale chiar, ca, într-un final, să se vadă și o rază de speranță, și o făclie a schimbării în bine. Actuala situație politică de la noi amintește, în multe privințe, starea de lucruri din Basarabia anilor 1917-1918. Cine acceptă această paralelă cronologică, va merge mai departe cu gândul, obligatoriu, la inteligența și patriotismul majorității membrilor Sfatului Țării, poate și la înțelepciunea țăranilor noștri, foarte posibil – și la extraordinarul spirit de solidaritate al altor români, fie ei ostași și intelectuali ardeleni, fie lideri de la București. Aș vrea să evoc, în context, încă un amănunt: contribuția cu totul originală, dar neglijată nu știu cum, a doi frunțași ai mișcării basarabene de eliberare națională de atunci: Vasile Stroescu și Nicolae Alexandri. Ei nu s-au impus prin fulminante luări de cuvânt și de atitudine, ci mai ales prin aceea că, fiind nu numai patrioți, dar și oameni foarte înstăriți, și – ceea ce se întâmplă rar în această categorie umană – generoși, au avut perspicacitatea de a contribui

financiar la rezolvarea unor momente-cheie, la ajutorarea unor luptători fermi, energici, motivați, dar lipsiți de mijloace materiale, ca și la ajutorarea unor rătăciți de a merge pe calea cea dreaptă. Astfel, V. Stroescu și N. Alexandri, alături de unii semeni de-ai lor din Transilvania, Bucovina și Vechiul Regat, și-au ocupat niște locuri cu totul distincte în istoria noastră de la începutul secolului XX. Acum suntem la începutul altui secol, ba și al altui mileniu, și istoria are toate șansele să se repete. Să se repete astfel ca să ne bucure pe cei cu aspirații național-democratice și să-i arunce la groapa cu gunoaie a istoriei pe cei cu cravate și steaguri ba roșii, ba cu cele trei culori ale hoardelor din Răsărit.

Consemnare: Gheorghe BUDEANU

*Natura [online]. 16 Mai 2020 [citat 16.05.2020]. Disponibil:
<https://tinyurl.com/y77rkma3>*